

СВІТОВІ МОДЕЛІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ РАДИКАЛІЗМУ

**Маслова Наталія Григорівна - кандидат юридичних наук, докторант
Харківського національного університету внутрішніх справ**

УДК 343.93

В статье анализируется опыт ведущих стран Европы и мира в разработке и внедрении стратегий противодействия криминальному радикализму и его опасным проявлениям, которыми являются экстремизм и терроризм на предмет его использования в нашей стране для деятельности по предотвращению. Эти стратегии различаются между собой основными направлениями, субъектами и целями, которые они преследуют. Указывается на то, что основные положения стратегий противодействия криминальному радикализму в развитых странах мира могут выступать основанием для разработки национальной стратегии противодействия этому опасному социально-правовому явлению. Так, важными выступают следующие положения: противодействие должно осуществляться в отношении насильственного радикализма (радикализм, который не имеет признаков насилия, является нормальным явлением современного существования общества); стратегия должна в качестве приоритетного направления иметь устранение причин и условий насильственного радикализма, а не борьбу с его последствиями (уголовная и иная ответственность виновных лиц); ориентировать субъектов на то, что непосредственной причиной этого явления является именно человек, его природа, хотя воздействие ситуационных факторов тоже значительно; деятельность по предотвращению должна осуществляться после надлежащей оценки криминогенных факторов этого явления; противодействие не будет эффективным, если оно не осуществляется с привлечением широких слоёв населения, общественных организаций, которые понимают опасность распространения криминального радикализма.

Ключевые слова: криминальный радикализм, терроризм, экстремизм, насильственная радикализация, общественное воздействие на радикализм, профилактика, предотвращение, реформирование субъектов противодействия радикализму.

Articolul analizează experiența țărilor de frunte ale Europei și ale lumii în dezvoltarea și implementarea strategiilor de combatere a radicalismului criminal și a manifestărilor sale periculoase, care sunt extremismul și terorismul pentru utilizarea sa în țara noastră pentru activități de prevenire. Aceste strategii diferă între ele în direcțiile principale, subiecții și obiectivele pe care le urmăresc. Este indicat că principalele dispoziții ale strategiilor de combatere a radicalismului criminal în țările dezvoltate ale lumii pot servi drept bază pentru elaborarea unei strategii naționale de combatere a acestui pericol fenomen social și juridic. Atât de importante sunt următoarele puncte: contracararea ar trebui să fie efectuată în raport cu radicalismul violent (radicalismul, care nu are semne de violență este un fenomen normal al existenței moderne a societății); strategia ar trebui, ca prioritate, să abordeze cauzele și condițiile radicalismului violent și să nu combată consecințele acesteia (răspunderea penală și alte răspunderi ale făptuitorilor); orientarea subiecților către faptul că cauza directă a acestui fenomen este tocmai persoana, natura sa, deși impactul factorilor situaționali este de asemenea semnificativ; activitățile de prevenire trebuie desfășurate după o evaluare adecvată a factorilor criminogeni ai acestui fenomen; Contracararea nu va fi eficientă dacă

nu se va realiza cu implicarea unor secțiuni largi ale populației, organizații publice care înțeleg pericolul răspândirii radicalismului criminal.

Cuvinte cheie: *radicalism criminal, terorism, extremism, radicalizare violentă, impact social asupra radicalismului, prevenire, reformarea subiectelor de combatere a radicalismului*

The article analyzes the experience of the leading countries of Europe and the world in the development and implementation of strategies to counter criminal radicalism and its dangerous manifestations, such as extremism and terrorism. The purpose of the analysis is to adapt foreign experience in the field of prevention activities for use in our country. Special attention paid to the analysis of strategies implemented in the UK, France, Germany, Finland and the Russian Federation has made it possible to find out that these strategies differ from each other by the main directions, subjects and goals they pursue.

In the UK, there are three key directions of counteraction to criminal radicalism carried out by both state and local governments: realization of the ideological counteraction; support of the people vulnerable for radicalization; detection and relevant work with social sectors where the level of radicalization is highest. In France, duties to implementing the strategy is put on Ministry of the Internal Affairs. It develops instructions and recommendations for state representatives in its departments – prefects, who accordingly develop local action plans and involve in their work police, health care, education, and social workers. The German approach to reducing violent radicalization is characterized by a broad public-private partnership supported by the Federal Office for Migration and Refugees. The participants of such activity are ramified public organizations on the ground, which are financed by the government of the country. In Finland, the strategy of countering criminal radicalism and extremism aims to create a safe and prosperous country whose inhabitants are directly involved in building a non-violent society. The strategy in Russia aims to protect the constitutional order of the Russian Federation, public security, citizens' rights and freedoms from extremist threats. That is, it is not aimed at preventing criminal radicalism, but at the inevitability of punishment for committing these acts.

It is emphasized that the main points of the strategies of counteraction to criminal radicalism in the developed countries of the world can serve as a basis for the development of a national strategy for counteracting this dangerous social and legal phenomenon. In particular, the following provisions are important: counteraction must be exercised against violent radicalism (radicalism without signs of violence is a normal feature of modern society); the strategy should prioritize the elimination of the causes and conditions of violent radicalism rather than combating its consequences (criminal and other liability of perpetrators); subjects should be directed to the fact that the direct cause of this phenomenon is the person, its nature, although the influence of situational factors is also significant; preventive action should be done after a proper assessment of the criminogenic factors of the phenomenon; counteraction will not be effective unless it is carried out with the involvement of the general public, public organizations that understand the dangers of criminal radicalism distribution.

Key words: criminal radicalism, extremism, prevention, public influence on radicalism, reform of subjects of counteraction to radicalism, terrorism, violent radicalization, warning.

Вступ. У світі немає жодної країни, якої б не торкалася проблема поширення кримінального радикалізму, екстремізму та тероризму. Причини цьому в кожній країні свої. З їх урахуванням обирається індивідуальний шлях протидії цим небезпечним соціальним явищам. Ця проблема є актуальною і для нашої держави. Останнім часом Україна стала об'єктом радикальних впливів одночасно зовнішньо та внутрішньо. Ефективна протидія їм неможлива без належного наукового забезпечення та урахування

закордонного досвіду її вирішення. Саме це і пояснює актуальність і наукову новизну даної роботи.

Аналіз попередніх публікацій. Проблема кримінального радикалізму та шляхів його подолання була предметом дослідження в роботах закордонних та українських вчених. Серед них можна виділити: Веббера Д., Кьольхера Д., Круглянські Е., Річардса Дж., Гельфанда М., Покровську А.В., Абдіну А.К., Бандурку О.М., Васильчука Є.О., Гилінського Я.І., Голіну В.В.

Литвинова О.М., Степанченка О.О., Самойлова С.В., Орлова Ю.В., Плотникова В.В. та інших. Зокрема, О.М. Бандурка та О.М. Литвинов досліджували стратегічні напрямки протидії тероризму та екстремізму. Ю.В. Орлов глибоко дослідив проблему поширення політичної злочинності у світі та нашій країні. До таких злочинів учений відносить і кримінальні прояви радикалізму. Аналізу стратегічного напрямку запобігання кримінальному радикалізму були присвячені роботи Степанченка О.О., Гилінського Я.І., Покровської А.В. Разом з тим залишилося поза увагою саме вивчення стратегій протидії кримінальному радикалізму, екстремізму та тероризму, які існують у сучасному світі. Слід зазначити, що їх існує декілька. Кожна з цих стратегій має свої переваги та недоліки. Але закордонний досвід протидії кримінальному радикалізму може стати при нагоді в процесі розробки Національної стратегії протидії цьому небезпечному явищу.

Метою цієї статті є аналіз досвіду провідних країн Європи та світу в розробці і впровадженні стратегій протидії кримінальному радикалізму та його небезпечним проявам, якими є екстремізм і тероризм на предмет адаптації його для використання в нашій країні в запобіжній діяльності цим небезпечним явищам.

Основна частина. Стратегія протидії кримінальному радикалізму включає не тільки міжнародний, а і національний аспекти. Це соціально-правове явище має особливості в залежності від політичних, економічних, культурних, релігійних, національних та інших умов існування суспільства. Тому кожна країна розробляє свою стратегію протидії кримінальному радикалізму. Розглянемо особливості цих стратегій у різних країнах світу.

У Великій Британії у 2011 році розроблена і впроваджена стратегія протидії радикалізації «Prevent». Вона є складовою Стратегії боротьби з тероризмом «CONTEST». У ній визначаються три ключеві напрями протидії цьому явищу, які повинні бути здійснені як державними органами, так і органами місцевого самоврядування: здійснення ідеологічної боротьби; підтримка вразливих для радикалізації осіб; виявлення і відповідна робота з соціальними секторами, у яких рівень радикалізації найбільший [1]. Ця

Стратегія в якості основної причини насильницької радикалізації визнає ідеологію екстремізму і тероризму. Для її руйнування держава здійснює цілу низку заходів, до яких відносяться: державна підтримка поміркованих громадських організацій, у тому числі і релігійного спрямування; попередження залучення громадян в радикальні та екстремістські організації; постійна співпраця держави з установами, у яких ризик радикалізації є найвищим: заклади освіти, охорони здоров'я, установи з виконання кримінальних покарань; виявлення і надання різної допомоги особам, потенційно схильним до екстремізму і тероризму.

Здійснення цієї стратегії є обов'язковим для виконання не лише місцевими органами влади та поліцією, а й школами, університетами, закладами охорони здоров'я, закладами позбавлення волі. Контроль за здійсненням стратегії покладається на спеціального суб'єкта - Офіс із безпеки та протидії тероризму Міністерства внутрішніх справ країни.

Дана стратегія дає законодавче визначення поняття «екстремізм». Під ним розуміють відкрите або активне протистояння фундаментальним британським цінностям, включаючи демократію, верховенство права, особисту свободу, взаємну повагу та толерантність до різних конфесій і переконань, а також заклики до вбивства членів збройних сил як у середині країни, так і за її межами. Таке визначення є достатньо широким і не конкретним. Ми погоджуємося з А.В. Покровською, яка зазначає, що в цьому випадку під поняття екстремізму можна підвести будь-які злочинні дії; «британські цінності» законодавчо ніде не закріплені, але акцентування на них в антитерористичному дискурсі створює загрозу стигматизації цінностей інших національних меншин, які Велика Британія тривалий час намагалася інтегрувати у своє суспільство [2, с. 185].

Усі суб'єкти реалізації даної Стратегії повинні виявляти підозрілих осіб, визначати ступінь їх насильницької радикалізації і розробляти план профілактичної роботи з такими особами. До кожного місцевого урядового округу відряджається координатор програми, й усі ці структури мають періодично звітувати про заходи «виховної» роботи. Розробники програми

«Channel» зазначають, що не існує конкретних ознак, які характеризують осіб як таких, що схильні до насильницької радикалізації, екстремізму та тероризму. Разом з тим вони розробили систему оцінки вразливості особи радикальній насильницькій ідеології (vulnerability assessment framework), яка базується на трьох критеріях: залучення до радикальної групи чи прийняття радикальної ідеології (оцінюються психологічні фактори, що могли сприяти залученню, зокрема, пошук ідентичності, почуття образи та несправедливості, тиск з боку групи тощо); наміри заподіяти шкоду (дегуманізація ворога, виправдання насильницьких дій для досягнення цілей, надмірна ідентифікація особи з групою); здатність заподіяти шкоду (специфічні знання та навички особи, доступ до терористичних мереж та фінансування, зв'язки у кримінальному середовищі). Слід зазначити, що місцеві суб'єкти готують лише звернення, в якому визначають схильність особи до насильницької радикалізації. Кінцеве рішення приймає координатор програми «Channel», який потім визначає, чи необхідне втручання (intervention), що у більшості випадків відбувається у формі виховної бесіди з особою, яка схильна до радикалізації.

Питанню онлайн-радикалізації Велика Британія приділяє особливу увагу і не припиняє переглядати відповідні заходи, враховуючи актуальні загрози. Так, згідно з Актом про боротьбу з тероризмом та безпеку представники правоохоронних органів мають право затримувати підозрілих осіб та вилучати в них паспорти при спробі перетину кордону, не дозволяти їм покидати Великої Британії, якщо їх підозрюють у терористичних намірах, та не впускати таких осіб на територію держави; телекомунікаційні провайдери зобов'язуються зберігати IP-адреси користувачів до 12 місяців. Важливим напрямком протидії насильницькій радикалізації в цій стратегії є виявлення і вилучення екстремістських та терористичних матеріалів у мережі Інтернет. Цим займається Відділ по боротьбі з тероризмом в Інтернеті (Counter Terrorism Internet Referral Unit) міської поліції. Така всеохоплююча стратегія неодноразово викликала заперечення з боку науковців, представників громадянського суспільства та

представників національних меншин. Навіть була створена громадська організація, яка допомагала особам, які були визнані схильними до насильницької радикалізації відстоювати свої права.

Свої здобутки в цьому напрямку має і Франція. Останні події в цій країні, які характеризувалися терористичними актами, виступами «жовтих жилетів» змусили владу і суспільство переглянути підходи до оцінки і протидії радикалізму в цій країні, розробити і впровадити програми з дерадикалізації суспільства. У 2014 р. Антитерористична координаційна група у складі представників Міністерства внутрішніх справ Франції та Міжвідомчого комітету із запобігання злочинності та радикалізації почала розробляти триетапну стратегію, що включала заходи з виявлення, попередження та дерадикалізації. Закон, що запроваджує стратегію, був ухвалений парламентом Франції 13 листопада 2014 р. Законодавчим актом передбачено заборону в'їзду на територію Франції осіб, підозрюваних у терористичній підготовці за кордоном, арешт осіб за підтримку терористичної ідеології, блокування сайтів, які поширюють терористичні та екстремістські ідеї; крім того, запроваджується гаряча лінія для попередження про можливі випадки радикалізації [3].

Обов'язки реалізації стратегії покладені на Міністерство внутрішніх справ Франції. Воно розробляє інструкції та рекомендації для представників держави в її департаментах – префектах, які, відповідно, розробляють плани дій на місцях та залучають до роботи співробітників поліції, закладів охорони здоров'я, освіти, соціальних працівників. Після теракту проти редакції журналу «Charlie Hebdo» у січні 2015 р. уряд запустив масштабну онлайн-кампанію «Стоп джихадизм» («Stop-Djihadisme»), покликаною надати громадянам можливість повідомляти про випадки насильницької радикалізації, а також забезпечити донесення інформації про заходи держави з протидії радикалізації та боротьби з тероризмом; що робити у випадках терактів, як допомогти сім'ям, у яких спостерігається загроза радикалізації. У травні 2015 р. було ухвалено новий закон про нагляд, що дозволяє правоохоронним органам без судового ордеру контролювати цифрову та мобільну ко-

мунікацію будь-якої особи, пов'язаної з розслідуванням терористичних злочинів; інтернет-провайдери й телефонні компанії юридично зобов'язані виконувати запити щодо отримання даних.

У жовтні 2017 року у Франції був прийнятий новий закон про боротьбу з тероризмом. Він істотно розширив повноваження правоохоронних органів. Вони отримали дозвіл на проведення обшуку в спрощеному процесуальному порядку, закривати місця справляння релігійного культу, де буде зафіксовано поширення радикальних ідей, особливо поблизу кордону, на залізничних вокзалах та в аеропортах. У травні 2016 р. Міжвідомчий комітет із запобігання злочинності та радикалізації переглянув та затвердив новий план дій із протидії радикалізації та тероризму, що містить 80 заходів у таких ключових напрямках, як, наприклад, виявлення радикалізованих осіб та терористичних мереж на ранніх етапах; моніторинг діяльності й ліквідація терористичних мереж; боротьба з тероризмом у кіберпросторі; розробка персоналізованих заходів із дерадикалізації для різних цільових аудиторій у різних регіонах; залучення наукової спільноти до розроблення заходів протидії радикалізації; підтримка ініціатив мусульманських громад; посилення спроможностей Збройних Сил із попередження та мінімізації наслідків терактів; посилення стійкості нації перед загрозою тероризму.

У цій країні були проведені і невдалі експерименти по зниженню насильницької радикалізації суспільства. У січні 2016 р. уряд Франції вирішив влаштувати експеримент та виокремити підозрюваних у терористичних злочинах в'язнів від решти; з ув'язненими працювали психологи, які намагалися прищепити їм позитивні думки. Експеримент, покликаний знизити динаміку поширення радикальних ідей серед решти в'язнів, засвідчив протилежні результати та був скасований у жовтні 2016 р.

Ще одним із неефективних методів протидії радикалізації у Франції виявилось відкриття у вересні 2016 р. одного із 12 запланованих центрів дерадикалізації у містечку Понтурні поблизу Парижа. Центр, який міг розмістити 25 осіб та до якого радикалізовані особи мали звертатися добровільно за порадами, допомо-

гою та знаннями, фактично не працював з лютого 2017 р. Врешті-решт заклад був закритий у липні, а 9 осіб, які перебували в центрі, не пройшли програму до кінця. На утримання центру уряд мав виділяти 2,5 млн євро з бюджету щороку [4].

Німецький підхід до зниження насильницької радикалізації характеризується широким публічно-приватним партнерством, яке підтримується Федеральним відомством у справах міграції та біженців. Суб'єктами такої діяльності виступають розгалужені громадські організації на місцях, які фінансуються урядом країни. Постійно діє анонімна гаряча лінія, на яку звертаються громадяни за допомогою, порадом до того, як її спершу відправляють до організації, яка надає психологічні та інші консультації особам схильним до насильницької радикалізації і членам їх родин. Але фахівцями зазначається, що така діяльність має істотний недолік, а саме відсутні чітко визначені стандарти, за якими повинна здійснюватися консультативна діяльність. Кожна громадська організація здійснює це на власний розсуд [5, с. 123].

Починаючи з кінця XX сторіччя у ФРН діють дві загальнонаціональні програми «EXIT-Deutschland» та «HAYAT-Deutschland» [6]. Перша спрямована на надання різної допомоги праворадикальним екстремістам повернутися до нормального життя шляхом надання можливості навчатися та працевлаштуватися. Програма орієнтована, в першу чергу, на задоволення соціально-економічних потреб радикалізованих осіб, а вже потім – на їх відвернення від радикальної ідеології. Друга спрямована на осіб, які симпатизують радикальним ісламістським групам палафітів, та тих, хто вже перебував у таборах підготовки бойовиків. Експерти «HAYAT-Deutschland» оцінюють ризики радикалізації особи, налагоджують зв'язки між нею та її родиною, оточенням та імамами, за необхідності звертаються до поліції чи інших органів.

У напрямі протидії радикалізації у німецьких тюрмах працює неурядова організація «Мережа профілактики насильства» («Violence Prevention Network»). Вона була створена в 2004 р. і фінансується переважно Європейським Союзом. Організація проводить для ув'язнених за терорис-

тичні та екстремістські злочини осіб 23-тижневі тренінги у малих групах, забезпечує психологічну підтримку осіб упродовж року після виходу з в'язниці, надає підтримку родинам осіб, які виходять із в'язниці. Крім того, «Мережа профілактики насильства» проводить профілактичну роботу в школах, а також серед осіб, які нещодавно повернулись із зон конфліктів.

Терористичні акти, які вчинялися в Європі, та збільшення кількості біженців з терористично небезпечних країн змусило прийняти у 2016 році у ФРН новий антитерористичний закон, який, серед іншого, передбачає надання дозволу на стеження за громадянами з 14 років (раніше цей вік становив 16 років); федеральна поліція отримує право залучати таємних слідчих для забезпечення безпеки, а не лише для судового переслідування; провайдери передплаченого зв'язку повинні документально перевіряти особу покупця.

Німецькі фахівці наголошують, що теракти, які були здійснені в європейських містах, поставили під сумнів концепцію внутрішньої та зовнішньої безпеки. Вони призвели до нового їх розуміння і зміни світогляду суспільства. Безпека людей є головною причиною формування держави, які надаються широкі владні повноваження [7, с. 320-321]. Ми погоджуємося з П.В. Щиголевим, який зазначає, що німецькі інститути безпеки, як втім, і європейської, і міжнародної безпеки в цілому, стоять перед необхідністю серйозного реформування. Їхня трансформація, стимульована глибокими зрушеннями у світовому порядку й системи міжнародних відносин, далека від завершення [8, с. 97].

У Фінляндії стратегія протидії кримінальному радикалізму та екстремізму називається «Національним планом дій по попередженню розвитку насильницького екстремізму та радикалізму у Фінляндській республіці» [9]. Цікаво в ньому сформульована мета Плану дій. Наголошується, що Фінляндія в майбутньому - це безпечна і благополучна країна, мешканці якої беруть безпосередню участь у розвитку суспільства без насильства.

У плані даються ключові його поняття. Під ідеологією розуміється вид суспільного світогляду, а також відповідні уподобання, які складають моральний компас для людини; погляди

людей на світ, релігію, відносини між людьми і державами, людська гідність. У свою чергу, насильницький екстремізм - це використання, погроза, заохочення та виправдання насильства за ідеологічними поглядами. Містить План і поняття насильницької радикалізації і безпосередньо тероризму. Насильницькою радикалізацією визнається процес, завдяки якому люди застосовують насильство або погрозу, змушують когось вчиняти акти насильства або виправдовувати його за ідеологічними вподобаннями. У свою чергу, тероризм - це завжди насильницький екстремізм, крайніми формами якого є терористичні злочини. Терористичне насильство є повстанським, націленим на державу і міжнародні організації.

У Плані закріпленні основні причини, які призводять до радикалізації та екстремізму. Такими причинами виступають: відчуття соціальної ізоляції; дискримінація в різних соціальних сферах і за різними ознаками; прояви расизму; недостатність коштів на існування громадян; маргіналізація. Але, на думку розробників, ці причини можуть лише сприяти радикалізації населення, але не породжують безпосередньо цей процес. Він залежить, у першу чергу, від самої людини та конкретними життєвими ситуаціями, в яких вона опиняється.

Як ми бачимо, даний План орієнтує суб'єктів саме на запобігання цьому негативно-му явищу, а не на боротьбу з його шкідливими наслідками. У суб'єктів запобігання на всіх рівнях існує чітке уявлення про те, що виявлення, протидія та розслідування кримінальних проявів радикалізму є недостатнім. Повинна здійснюватися профілактична діяльність. Наголошується на важливості запобігати насильницькій радикалізації. Розробниками Плану зазначається, що економічно неможливо контролювати всіх людей, які схильні до насильницької радикалізації. Тому слід створити такі умови існування суспільства, які б не призводили до виникнення бажання у людей доєднатися до радикальних груп. Тобто пріоритет віддається саме засобам загальносоціального запобігання кримінальному радикалізму, екстремізму та тероризму. Разом з тим слід здійснювати індивідуальну профілактику такого виду поведінки. Одним із важливих напрямків протидії є про-

філактична діяльність у мережі Інтернет. Організації, які працюють у цьому напрямку, повинні чітко, і компетентно, і, головне, оперативно реагувати на будь-які прояви насильницького радикалізму і екстремізму. Вказується, що радикальні угруповання використовують соціальні мережі для вербування нових прибічників своєї ідеології.

Вказаний План є цікавим для запозичення окремих його положень для розробки відповідної стратегії в Україні. Зокрема, важливими є наступні положення: протидія повинна здійснюватися щодо насильницького радикалізму (радикалізм, який не має ознак насильства, є нормальним явищем сучасного існування суспільства); стратегія повинна в якості пріоритетного напрямку мати усунення причин та умов насильницького радикалізму, а не боротьбу з його наслідками (кримінальна та інша відповідальність винних осіб); орієнтувати суб'єктів на те, що безпосередньою причиною цього явища є саме людина, її природа, хоча вплив ситуаційних факторів теж значний; запобіжна діяльність повинна здійснюватися після належної оцінки криміногенних факторів цього явища; протидія не буде ефективною, якщо вона не буде здійснена із залученням широких верств населення, громадських організацій, які розуміють небезпеку поширення цього соціально-правового явища.

Наш аналіз стратегій протидії кримінальному радикалізму був би неповний без дослідження такої діяльності в країнах колишнього СРСР. Цьому приділена особлива увага в Російській Федерації. У цій країні у 2014 році розроблена і прийнята «Стратегія протидії екстремізму в Російській Федерації до 2025 року» [10]. Згідно з цією Стратегією метою державної політики у сфері протидії екстремізму є захист конституційного ладу Російської Федерації, громадської безпеки, прав і свобод громадян від екстремістських загроз. Фахівці, які аналізують цю Стратегію, наголошують, що її метою не є профілактика кримінального радикалізму і екстремізму, а невідворотність покарання за вчинення таких дій [11, с. 115].

Російська стратегія дає ключові поняття, які в ній використовуються. Під ідеологією екстремізму розуміється система поглядів і ідей, які

становлять насильницькі та інші протиправні діяння, які є основним засобом вирішення соціальних, расових, національних, релігійних та політичних конфліктів. Радикалізм - це глибока прихильність ідеології екстремізму, яка сприяє вчиненню дій, спрямованих на насильницьку зміну засад конституційного ладу та порушення цілісності Російської Федерації. Тобто термін «радикалізм» вживається лише в негативному сенсі цього слова. Це відрізняє підхід влади в Росії до цього явища порівняно з розвинутими країнами світу та Європи. Такий підхід, на наш погляд, не є правильним. Під це визначення підпадають велика кількість дій, які є протиправними. Окрім того, під дану трактовку можуть підпадати будь-які погляди і вподобання. Усе буде залежати від суб'єктивної думки особи, яка буде визначати ступінь радикалізації особи та її дій.

Стратегія визначає джерела загроз екстремізму у сучасній Росії. До них відносяться: неоднорідність складу екстремістських груп; міжнародний характер діяльності таких груп; викривлення історії, які здійснюються на державному рівні в окремих країнах світу; підвищений суспільний резонанс злочинів екстремістської спрямованості; широке використання засобів масової інформації і мережі Інтернет для закликів до вчинення радикальних, екстремістських та терористичних дій; формування в суспільстві думки про дозволеність радикальних дій для досягнення поставлених цілей; широке залучення громадян до акцій протесту, які переростають у масові заворушення та погроми; використання релігії для втягнення в ряди екстремістів нових членів та проникнення радикальних релігійних течій, які пропагандують насильницьке вирішення соціальних конфліктів в суспільстві; складні міжетнічні відносини у окремих регіонах країни; незаконна і неконтрольована міграція, яка отримала значне поширення; втягнення молоді в радикальні організації, які діють під видом спортивних та патріотичних; діяльність іноземних некомерційних, неурядових, громадських та релігійних організацій, яка пов'язана з поширенням радикальної ідеології.

Стратегія передбачає комплекс профілактичних заходів запобігання радикалізму та екстремізму. Основними з них є: розробка і здій-

снення комплексу заходів з підвищення ефективності профілактики, виявлення і припинення правопорушень і злочинів екстремістської спрямованості; проведення профілактичної роботи з особами, які уражені екстремістською ідеологією; реалізація принципу невідворотності покарання за вчинення таких дій; проведення моніторингу міжрасових, міжнаціональних, міжетнічних та міжконфесійних відносин, соціально-політичної ситуації з метою запобігання виникненню конфліктів або їх загострення, а також виявлення причин та умов екстремізму і мінімізація їх негативних наслідків; проведення соціологічних досліджень з питань протидії радикалізму та екстремізму, а також оцінка дій органів державної влади та місцевого самоврядування про профілактиці цих соціальних явищ.

Висновки. Таким чином, стратегії протидії кримінальному радикалізму у країнах світу є різними, в залежності від причин, які впливають на їх особливості. Такі причини можуть бути: економічними, політичними, культурними, релігійними, екологічними, етнічними та іншими. Кожна країна сама визначає свій індивідуальний шлях протидії цьому негативному соціально-правовому явищу. Україна також повинна обрати свій шлях вирішення цієї проблеми, але враховуючи і використовуючи передовий досвід інших країн. Стратегія протидії кримінальному радикалізму в нашій країні повинна стати ефективним планом захисту держави і суспільства від проявів кримінального радикалізму, екстремізму і терористичної загрози.

Література

1. HM Government. Prevent Strategy. HM Government, 2011. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97976/prevent-strategy-review.pdf (дата звернення 15.09.2019).
2. Покровська А.В. Проблеми та досягнення політики протидії радикалізації у Європі. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 4 (46). С. 180-191.
3. Le Gouvernement. La lutte contre le terrorisme. Le Gouvernement, 2017. URL: <http://www.gouvernement.fr/action/la-lutte-contre-le-terrorisme> (дата звернення 25.09.2019).
4. Рід А., Пол Й. Що робити з хвилею іноземних бойовиків, що повертаються? 2017. URL: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/daesh-tackling-surge-returning-foreign-fighters-prevention-denmark-rehabilitation-programmes/UK/index.htm> (дата звернення 28.09.2019).
5. Koehler D. Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism. Нью-Йорк: Taylor & Francis, 2017. 322 p.
6. EXIT-Germany. EXIT-Deutschland. URL: <http://www.exit-deutschland.de/english/> (дата звернення 10.10.2019); HAYAT-Germany. HAYAT-Deutschland. URL: <http://hayat-deutschland.de/english/> (дата звернення 10.10.2019).
7. Hirschmann K., Leggemann K. Der Kampf gegen den Terrorismus. Strategien und Handlungserfordernisse in Deutschland. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, 2010. 432 s.
8. Щиголев П.В. Міжнародний тероризм у системі внутрішньої та зовнішньої політики ФРН. *Грані*. 2014. С. 94- 98.
9. National Action Plan for the Prevention of Violent Radicalisation and Extremism MINISTRY OF THE INTERIOR PUBLICATIONS 17/2016 Internal security URL:http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75040/Kansallinen_vakivalta_radikalisoituminen_eng_NETTI.pdf (дата звернення 23.10.2019);
10. Стратегия противодействия экстремизму в Российской Федерации до 2025 года: [утв. Президентом РФ 28.11.2014 №Пр-2753]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_194160/ (дата звернення 20.11.2019).
11. Долгошеин П.С. Сравнительный анализ стратегий противодействия экстремизму и радикализации в Российской Федерации и Финляндской Республики. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2017. № 3(75). С. 114-118.